

EX SITU

TIJDSCHRIFT VOOR VLAAMSE ARCHEOLOGIE
nr. 31 | April – Mei – juni 2021 / gratis / driemaandelijks

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Verantwoordelijke uitgever en afzendadres:
FVA vzw, Bekstraat 2, 9850 Landegem
afgiftekantoor Gent X | P918435

**AVRA's
Guido Cuyt**

Kapellen, kruisen en
heidense rituelen

**Egypte door een
Belgische lens**

**Grafheuvel-dagtrip
in Limburg**

EX SITU

doorgrondt
Vlaamse
archeologie

Ex situ is een GRATIS tijdschrift
over Vlaamse archeologie,
en verschijnt vier maal per jaar.
Neem vandaag nog
een abonnement en ontdek
ons rijk ondergrondse verleden.

meer info
www.exsitu.be

VAN DE REDACTIE

Op de vlucht voor elke dag

De neiging om je te onttrekken aan het alledaagse, weg te vluchten uit de werkelijkheid. Of ook wel het verlangen om de ultieme vrijheid te ervaren. In deze tijden klinkt dat als muziek in de oren, wie wil er immers niet eens wegdromen.

Als er een wetenschap is met een behoorlijk hoog gehalte aan escapisme, dan is het wel archeologie. Het woord alleen al doet veel mensen dromen van verre reizen en fantastische ontdekkingen. Al hopen we dat *Ex situ* al voldoende heeft aangetoond dat er ook dichterbij huis mooie bestemmingen en prachtige vondsten te vinden zijn.

Zo is er een voor u uitgestippelde dagtrip in Limburg die u langs een reeks interessante grafheuvels uit de brons- en ijzertijd voert en meteen ook een aantal verborgen natuurparels prijsgeeft.

Voor wie het graag wat meer exotisch heeft is er een fotoreportage over de glorie-dagen van de Belgische opgravingscampagnes in Egypte. Luxe met een koninklijke sausje, een heleboel verschroeiende zon en monumentale tempels. Wat wil een mens nog meer?

Avontuur is je schop in de grond steken en niet weten wat je zal aantreffen. Het kan niets zijn, maar het kan ook een schat aan archeologische voorwerpen en verhalen opleveren. Soms wordt pas veel later, na het wassen en bestuderen van de vondsten duidelijk of iets bijzonder is of niet. Dit is ook het geval met de twee leistenen die in Brugge werden aangetroffen. Op het eerste zicht niets bijzonders, tot bij het wassen de lijnen van een tekening duidelijk werden...

De lente is in het land, het seizoen bij uitstek om buiten te zijn en te genieten van de ontluikende natuur, al dan niet in combinatie met erfgoed. Het wordt -nog even dan toch- wat dichterbij huis dat we ons vertier zullen moeten zoeken. Dat het dichterbij is wil echter niet zeggen dat het niet avontuurlijk kan zijn. We wensen u alvast veel mooie dagen in de buitenlucht, al dan niet met een *Ex situ* in de hand!

Tine Van denhaute & Carolien Van Hecke

IN HOUD

Op de vlucht voor elke dag

Van de redactie | De redactie laat zich meevoeren naar verre oorden en mijmert weg door fantastische verhalen van dichterbij. Niks mis met wat escapisme dezer dagen, toch?

P6

OINK!

Een Brugse ridder op een zwijn

Verslag | *Doodlen*, het is van alle tijden. In een afvalkuil vonden archeologen een leisteen met daarop wel een heel speciale tekening.

Op zoek naar een ongekende groeve

Een maalsteen uit de bronstijd in Dilsem-Stokkem

Verslag | Het Duitse Eifelgebied is vanaf de ijzertijd gekend voor de productie van maalstenen. Dit bijzondere exemplaar dateert al uit de late bronstijd.

P8

Mysterieuze dubbelbegrafing onder een Leuvens plein

Verslag | In de 18de eeuw werden in Leuven twee mannen begraven onder het Sint-Jacobsplein. Niet op het kerkhof, en in een open kist. Hoe kwamen ze daar terecht? En wat heeft Vesalius er mee te maken?

P14

Een passie voor archeologie

AVRA's Guido Cuyt aan het woord

Verslag | *Ex situ* start een nieuwe reeks gesprekken met gepassioneerde vrijetijdsarcheologen. "Heel wat huidige archeologen hebben de basis van hun stiel bij ons geleerd, gaande van hoe een schop vast te houden tot het intekenen en interpreteren van grondsporen."

P10

P18

Het ongelukkige stadsdeel

De verdrinken weiden van Ieper

Verslag | In de 17de eeuw veroverde het Franse leger Ieper. Om de stad te verdedigen, zetten ze de Sint-Michielswijk onder water. Toen een catastrofe, nu een schatkamer voor archeologen.

COLOFON

Ex situ
www.exsitu.be - info@exsitu.be

Ex situ is een uitgave van Forum Vlaamse Archeologie vzw

Hoofdredactie: Carolien Van Hecke, Tine Van den Haute
Coördinatie: Johan Hoorne
Redactie: Sarah Dalle, Freeke De Ridder, Dominick Van Den Notelaer, Barbora Wouters, Johan Hoorne, Dara Pittevels, Zoë Van Biervliet, Ewoud Deschepper
Eindredactie: Steven Schelkens
Herlezing drukproof: Mieke Van Eenoo, Simon Dooms
Verdeling en advertenties: Marc Brion, Freeke De Ridder, Amber Myngheer, Nathalie Pijl, Mieke Van De Vijver, Robrecht Vanoverbeke en Gerben Verbrugge

Vormgeving: Beeld.Inzicht
Fotografie: Dieter Jehs, Kris Vandevorst en Dirk Wollaert
Coverbeeld: Jean Capart in de woestijn tussen de piramides van Giza en Abusir. Fotografie onbekend, 1907 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 1154

Werken verder mee aan dit nummer: Rica Annaert, Steffen Baetsen, Wouter Claes, Tim Clerbaut, Marleen De Meyer, Anton Ervynck, Laurens Flokstra, Else Hartoch, Aude Gräzer Ohara, Annelies de Raymaeker, Caroline Landsheere, Jan Moens, Nathalie Pijl, Frederik Roelens, Bert Tessens, Jeroen Van den Borre, Athena Van der Perre, Inne Van Kerkhoven, Olivier Van Remoorter

De individuele auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels en illustraties

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever

Verantwoordelijke uitgever: Johan Hoorne, Forum Vlaamse Archeologie vzw, Bekstraat 2, 9850 Landegem. www.f-v-a.be
ISSN 2034/9351
Het FVA wordt gedeeltelijk gesubsidieerd door Vlaanderen.

FORUM
VLAAMSE
ARCHEOLOGIE

Egypte door een Belgische lens

Fotoreportage | *Ex situ* snuffelt in de oude glasnegatieven van het SURA-project. Droom weg bij het Belgische archeologische onderzoek in het 19de en 20ste-eeuwse Egypte.

Wa is da?

Hernia, helaas van alle tijden...

Rubriek | Archeologen vinden in historische bronnen de naam terug van de ongelukkige eigenaar van een opgegraven middeleeuwse breukband

Puzzelen voor gevorderden

Romeinse en Merovingische pottenbakkersovens in Glabbeek

Verslag | Langs de Melsenbeek kwamen maar liefst vijftien pottenbakkersovens aan het licht, een bijna industrieel aantal.

P30

Op grafheuvel-dag-trip in Limburg

Rubriek | Na een jaar lockdown denk je alle archeologisch verantwoorde trekpleisters al gezien te hebben? Niet getreurd, *Ex situ* geeft tips over enkele verborgen pareltjes.

P34

Gepeperde vondst! 15de-eeuwse grafkelder in Brugge

Waar het plaatsen van een drinkfonteintje toe leiden kan

Verslag | Onder de Sint-Amandskapel van de kruidhandelaren vonden archeologen een rijkelijk beschilderde tombe.

P36

Vermist maar niet verloren

Op zoek naar vermiste militaire uit de Grote Oorlogen

Verslag | Vrijwillige metaaldetectoristen gaan overal in Europa op pad om hen een definitieve rustplaats te kunnen geven.

P38

Keuze van de conservator De schedel van Rosmeer

Rubriek | Tussen een hele hoop prachtige grafgiften kozen Nathalie Pil en Else Hartoch voor een losse vondst. De bijzondere schedel spreekt immers al meer dan 50 jaar tot de verbeelding.

Kapellen, kruisen en heidense rituelen

Volksdevotie op het Vlaamse platteland

Verslag | Her en der vind je nog sporen van volksdevotie terug. Maar is alles wel zo katholiek als het lijkt? Onderzoeker Rica Annaert ging op speurtocht naar oudere, naturalistische overblijfselen

P44

Hond drukt poot

Column | Verwondering in de media over de pootafdruk van een hond? Anton Eryvynck legt uit waarom archeologische *faits divers* er wel degelijk toe doen.

P48

EGYPTE DOOR EEN BELGISCHE LENS

Een verborgen parel in de beroemde Egyptologische bibliotheek van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKG) is een bijzondere collectie van zo'n 7000 fotografische glasnegatieven. Jean Capart (1877-1947) bracht de selectie samen. Ze werpt een uitzonderlijk licht op de boeiende beginjaren van de Belgische Egyptologie. Het recent gelanceerde Sura-project, in samenwerking met de KU Leuven, heeft de wetenschappelijke studie en ontsluiting van deze collectie op het oog. Belpo financiert het project in het kader van het Brain-be 2.0-onderzoeksprogramma.

ATHENA VAN DER PERRE, AUDE GRÄZER OHARA, MARLEEN DE MEYER EN WOUTER CLAES

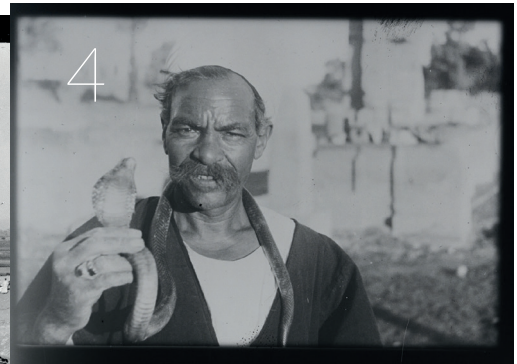
Jean Capart geldt zonder enige twijfel als de stamvader van de Belgische Egyptologie. Hij was niet alleen verantwoordelijk voor de uitbouw van de Egyptische collectie in de KMKG in de eerste helft van de twintigste eeuw, maar organiseerde ook de eerste Belgische opgravingen in Egypte en bekleedde de eerste universitaire leerstoel Egyptologie in België. Onder zijn leiding ontpopten de KMKG zich tot een mondiaal centrum voor Egyptologisch onderzoek waaraan ook een gerenommeerde bibliotheek was verbonden. Naast zijn persoonlijke boeken schonk hij ook zijn fotografische collectie aan het museum. Capart zou dit archief verder uitbreiden met foto's die hij en zijn medewerkers namen tijdens reizen en expedities in Egypte en daarbuiten. Het centrale thema van deze collectie foto's is uiteraard Egypte. Naast foto's van historische monumenten en artefacten, geven ze ook een inzicht in het dagelijkse leven en de fauna en flora van Egypte in de vroege twintigste eeuw. Het Egyptische landschap is de laatste eeuw ingrijpend veranderd en sommige monumenten zijn vandaag nauwelijks nog te herkennen: ze zijn ontmanteld, liggen permanent onder water na de bouw van de grote Aswandam of zijn gereconstrueerd. De reizen die Capart ondernam als gids voor de koninklijke familie, met name Koningin Elisabeth van België, maar ook met andere vooraanstaande families zijn eveneens rijk gedocumenteerd.

Ondanks haar grote historische waarde is deze collectie de laatste decennia in de vergetelheid geraakt en is haar inhoud vandaag amper nog bekend bij onderzoekers. Het Sura-project (sura is het Arabische woord voor 'foto') wil hier verandering in brengen en heeft als voornaamste doelstelling de collectie integraal te ontsluiten voor zowel de wetenschappelijke wereld als het grote publiek. De Koninklijke Sterrenwacht van België voerde reeds de digitalisering van de glasnegatieven uit en in de komende jaren verschijnen deze beelden in de online catalogus van de KMKG. Om het wetenschappelijk potentieel van dit archief voor historisch, archeologisch en Egyptologisch onderzoek verder uit te breiden, krijgt elke foto ook gedetailleerde metadata en links naar relevante publicaties, beschikbaar archiefmateriaal en objecten uit de KMKG en andere musea. Met het oog op de bewaring van de glasnegatieven zal ook een conservatieplan worden opgesteld en (inter)nationale wetenschappelijke samenwerkingsverbanden uitgewerkt voor de valorisatie van deze unieke collectie. De (geplande) activiteiten en bijkomende informatie over het project zijn te vinden op www.sura-project.be en socialemediakanalen.

Jean Capart in het Jubelpark, Brussel.
Foto door Baudouin van de Walle, 3
juni 1947 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 12414

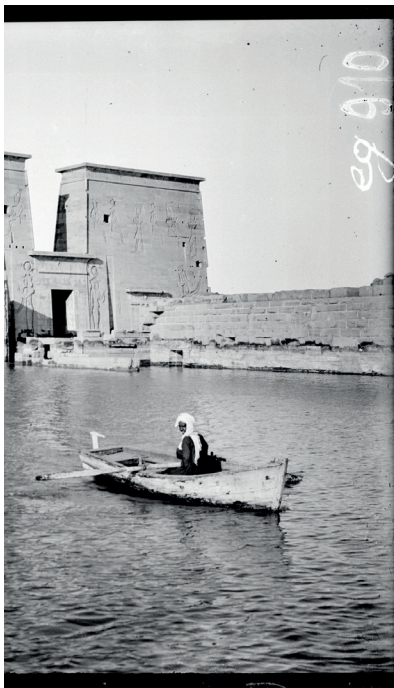
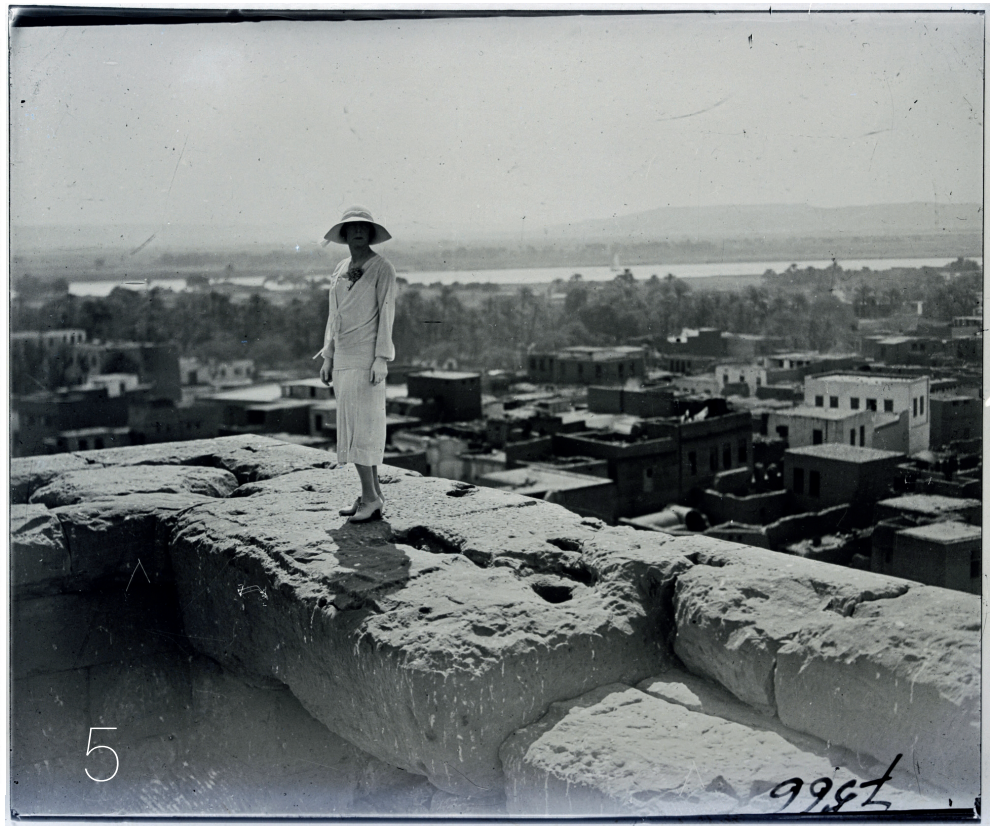

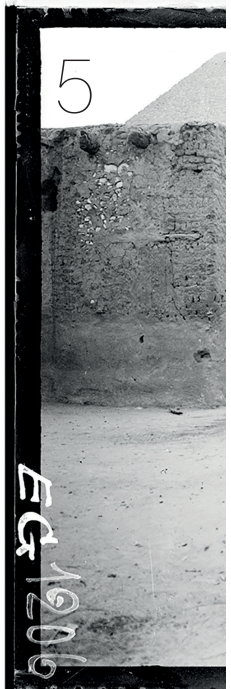
- 1 Bouw van het paleis van de Belgische industrieel Baron Edouard Empain te Heliopolis. Dit monument werd recent gerestaureerd met de steun van de Belgische overheid en geopend voor het publiek. Foto door Jean Capart, 1909 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 1336
- 2 De kiosk van keizer Trajanus in Philae tijdens de overstroming van de Nijl. Foto door Jean Capart, 1905 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 7008
- 3 Restauratiewerken aan de sfinx van Giza door de Service des Antiquités de l'Égypte. Foto door Baudouin van de Walle, 1926 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 5619
- 4 Slangenbezuigerder Moussa in Medamud. Fotograaf onbekend, 1934 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 10748
- 5 Platteland in Matariya, ten oosten van Cairo. Foto door Jean Capart, 1907 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 1148

- 1 Piramide van Cheops in Giza, gezien vanuit het dorp. Foto door Jean Capart, 1934 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 10040
- 2 Aankomst van Koningin Elisabeth van België en Jean Capart te Nag Hamadi. Foto door Jean Capart, 19 maart 1930 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 7494
- 3 Persfotografen bij de officiële opening van de grafkamer van Toetanchamon. Foto door Jean Capart, 18 februari 1923 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 790
- 4 Tempel van Isis te Philae tijdens de overstroming van de Nijl. Foto door Jean Capart, 1905-1906 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 910
- 5 Koningin Elisabeth van België op de top van de pyloon van de tempel van Edfu. Foto door M. Polinet, 1930 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 7566
- 6 Twee *ghaffirs* (bewakers) tonen een krokodillenmummie. Kapel van Hathor ten zuiden van de grote tempel te Kom Ombo. Foto door Baudouin van de Walle, 1926 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 5658

- 1 Zuilen in de Hathorkapel van de tempel van Hatsjepsoet te Deir el-Bahari. Foto door Jean Capart, 1945 © KMG-MRAH, Inv. nr. 12143
- 2 Houten krat met een stèle uit de mastaba van Neferirtenef wordt bij aankomst in de KMG met mankracht naar binnen gebracht. De mastaba is nu tentoongesteld in de KMG, Inv. nr. E.02465. Fotograaf onbekend, 1906 © KMG-MRAH, Inv. nr. 1530
- 3 Dorpsplein in Nagada met zicht op de moskee. Foto door Jean Capart, 1930 © KMG-MRAH, Inv. nr. 7233
- 4 Koningin Elisabeth van België in de duiventillen van prins Yoesof Kamal waar plaats was voor ca. 15000 duiven, Nag Hamadi. Foto door Jean Capart, 20 maart 1930 © KMG-MRAH, Inv. nr. 7371

- 5 Zicht op de binnenplaats van een lokaal Egyptisch huis in één van de dorpen nabij de piramides van Giza. Fotograaf en datum onbekend © KMKG-MRAH, Inv. nr. 1206
- 6 Ontmantelen van de mastaba van Neferirtenef te Saqqara. De onderdelen worden verpakt in houten kratten, die ter plaatse op maat gemaakt worden. De mastaba is nu tentoongesteld in de KMKG, Inv. nr. E.02465. Foto door James E. Quibell, 1905-1906 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 93
- 7 Jean Capart in de woestijn tussen de piramides van Giza en Abusir. Fotograaf onbekend, 1907 © KMKG-MRAH, Inv. nr. 1154

